

INAQUE

Margaret Mazzantini

PRÍBEH MÔJHO SYNA

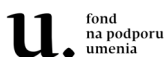
Preklad
Adriana Šulíková

Margaret Mazzantini

Príbeh môjho syna

Preklad tejto knihy vo forme štipendia podporil
z verejných zdrojov Fond na podporu umenia.

Quest'opera è stata tradotta con il contributo del Centro
per il libro e la lettura del Ministero della Cultura italiano.

Preklad tejto knihy vyšiel vďaka podpore Centro per il libro
e la lettura Ministerstva kultúry Talianska.

Margaret Mazzantini

VENUTO AL MONDO

COPYRIGHT © 2008 by Margaret Mazzantini
First Italian edition by Mondadori Libri S.p.A.

TRANSLATION © Adriana Šulíková 2024

COPYEDITING Martina Kubealaková

COVER © Arriba!

SLOVAK EDITION © Inaque 2024

ISBN 978-80-8207-257-3

ISBN e-book 978-80-8207-258-0

Všetky práva sú vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie sa nesmie kopírovať
a rozmnožovať so zámerom rozširovania v akejkoľvek forme alebo akýmkoľvek
spôsobom bez písomného súhlasu vydavateľa.

Margaret Mazzantini
Príbeh môjho syna

INAQUE

Sergiovi
Deťom

*Ľudská neha,
kde si?*

Žeby len v knihách?

Izet Sarajlić

CESTA NÁDEJE

Cesta nádeje... pretrvávajúce slová, jedny z mnohých na záver dňa. Prečítala som si ich v lekárni na sklennom poháriku vedľa pokladne, s otvorom na peniaze a fotkou dieťaťa, prilepenou lepiacou páskou, dieťaťa, ktoré musíte odviezť ďaleko, aby ste sa pokúsili o operáciu, jedným slovom, o cestu nádeje. Obraciam sa na vankúši, hlasno vzdychám. Sledujem Giulianovo telo, nehybné, ťažké. Spí tak, ako len on vie, horeznačky, s odhalenou hrudou. Z úst sa mu občas vyderie slabé zamrmlanie, ako keď mierumilovné zviera odháňa mušky.

Nádej, premýšľam nad slovom, ktoré v tme nadobúda jasné obrysy. Má tvár vyľakanej ženy, jednej z mnohých, ktoré so sebou vlečú vlastnú prehru a aj napriek tomu bojujú so ctou. Moju tvár, možno trochu zostarnutého dievčaťa, ktoré pre vernosť a bázeň uviazlo v čase.

Vyjdem na terasu, naskytne sa mi zvyčajný pohľad. Náprotivný dom, stiahnuté okenice. Svetelná tabuľa na kaviarni je zhasnutá. Navôkol sa rozlieha ticho mesta, prach vzdialených ruchov. Rím spí. Spí jeho bujarosť, jeho kal. Spia periférie. Spí pápež, jeho červené papuče zívajú prázdnotou.

Telefón zazvoní skoro ráno. Strhnem sa na jeho zvuk, potknem sa v chodbe, možno vykriknem, aby som pôsobila čulo.

„Kto je?“

V slúchadle počuť zvuky, niečo ako vietor v konároch stromov.

„Môžem hovoriť s Gemmou?“

Taliančina je obstojná, ale výslovnosť je príliš tvrdá.

„To som ja.“

„Gemma? Je tam Gemma?“

„Áno.“

„Gemma...“

Zopakuje moje meno a odrazu sa smeje. Rozpoznám chrapľavý, trhaný smiech... okamžite ma ovládne.

„Gojko...“

Odmlčí sa. „Áno, tvoj Gojko.“

Je to zmeravený výbuch. Dlhé prázdno plniace sa úlomkami.

„Môj Gojko...“ bľabocem.

„Kto iný.“

Jeho vôňa, jeho tvár, naše spoločné roky.

„Už niekoľko mesiacov ťa hľadám pomocou ambasády...“

Len pred niekoľkými dňami som si naňho spomenula, na ulici, z ničoho nič, vďaka chlapcovi, ktorý prešiel okolo mňa a možno sa naňho podobal.

Chvíľu sa rozprávame: *Ako sa ti dari? Čo robíš? Niekoľko rokov som žil v Paríži a teraz som opäť doma...*

„Organizujú tu spomienkovú výstavu k výročiu obliehania... sú tam aj Diegove fotografie.“

Chlad dlaždíc sa mi šplhá po nohách, zahniezdi sa mi v bruchu.

„Je to príležitosť.“

Stále sa smeje, tak ako to vie len on, nie je v tom skutočná radosť, skôr snaha utíšiť jemný, ale pretrvávajúci smútok.

„Príď.“

„Rozmyslím si to, hádam...“

„Nerozmýšľaj, príď.“

„Prečo?“

„Pretože život sa míňa a my s ním. Pamätáš si?“

Ako by som si mohla nepamätať...

„A vysmieva sa z nás, ako stará bezzubá štetka v očakávaní posledného klienta...“

Gojkove verše... život ako siahodlhá balada. Teraz si vybavujem spôsob, akým sa dotýkal nosa, stláčal si ho ako mäkký vosk a pritom recitoval verše, ktoré písal na obaly voskových sviečok či po rukách. Som bosá, iba v nohavičkách. Gojko žije, vždy bol plný života. Odrazu si kladiem otázku, ako som sa ho mohla zriecť na taký dlhý čas. Prečo sa v živote občas zriekneme tých najlepších v prospech ľudí, ktorí nás nezaujímajú, neprospievajú nám, jednoducho sa nám naskytnú, uchlácholia nás svojimi klamstvami, skrotia si nás ako králikov?

„Dobre, prídem.“

Zaschnuté blato života sa zmení na prach a valí sa ku mne.

Gojko plesá, kričí od radosti.

Keď som odchádzala zo Sarajeva, prach bol všade, ľadový vietor ho dvíhal do výšky, víril ho v uliciach, stieral ním všetko na pozadí. Pokrýval minarety, paláce, na trhovisku mŕtve telá zasypané zeleninou, čačkami, úlomkami drevených pultov.

Pýtam sa Gojka, prečo ma vyhľadal práve teraz, prečo sa mu až teraz po mne začnelo.

„Celé roky sa mi po tebe cnie.“

Jeho hlas splynie s povzdychom. Znovu počuť vietor... kilometre odlúčenia.

Mám strach, že sa spojenie preruší a vrátia sa roky pretrvávajúceho ticha, ktoré mi odrazu pripadá neznesiteľné.

Rýchlo si vypýtam jeho telefónne číslo. Je to číslo na mobil, značím si ho na kúsok papiera perom, ktoré nepíše. Mala by som nájsť iné, ale bojím sa vzdialiť od telefónu. Hluk sa zintenzívňuje. Vidím telefónnu šnúru, ktorá sa pretrhne a kýva sa vo vzduchu... koľko káblov visiacich do prázdna som videla v tom izolovanom meste. Lovím minulosť, tlačím ju na kúsok papiera v strachu, že o ňu ešte raz prídem.

„Zavolám ti, keď budem vedieť, ktorým lietadlom príletím.“

Idem do Pietrovej izby, prehrabávam sa v perách, obtiahnem biele číslo. Pietro spí, spod prikrývky mu vytŕčajú dlhé chodidlá. Myslím na to, na čo vždy, keď ho vidím v posteli. Že mu je už malá a treba ju vymeniť. Zdvihnem gitaru, pohodenu na zemi vedľa papúč. Naštve sa, bude ma stáť veľa síl presvedčiť ho, aby odcestoval so mnou.

Osprchujem sa a poberiem sa za Giulianom do kuchyne. Pripravil kávu.

„Kto to bol?“

Neodpoviem hneď, mám lesklé oči, zmeravený pohľad. Pod sprchou mi pokožka pripadala tvrdá ako v časoch, keď som sa narychlo opláchla a vybehla z domu s mokkými vlasmi.

Poviem mu o Gojkovi, oznámim mu, že by som chcela vycestovať.

„A to tak náhle?“

Zdá sa, že ho to neprekvapilo.

„Povedala si to Pietrovi?“

„Spí.“

„Možno by si ho mala zobudiť.“

Na tvári má jednoduchové strnisko, rozstrapatené vlasy mu zakrývajú čelo, v strede hlavy sa vyníma plešina. Počas dňa je ako z cukru, mestské zviera, kasárenský človek, človek archívov. Jeho neupravený vzhľad je mojou výsadou, stále sa mi zdá, že je to naša lepšia stránka, voňavejšia a tajná... tá, ktorá sa viaže k našim začiatkom, keď sme sa po milovaní nahí a strapatí posadili oproti sebe a hľadeli si do očí. Sme manželia, pred šestnástimi rokmi ku mne podišiel na vojenskom letisku. A keď mu poviem, že mi zachránil život, pokrúti hlavou, očervenie a namieta, že to nie je pravda, tvrdí, *to ty a Pietro ste mi zachránili život*.

Je pahltný. Využije príležitosť, úžas v mojej tvári, a pustí sa do ďalšieho kúska biskupského chlebička.

„Potom sa nestážuj, že ti rastie brucho...“

„Ty sa sťažuješ, ja som so sebou spokojný.“

Je to pravda, je so sebou spokojný, preto je taký priateľský. Postaví sa, pohladí ma po pleci.

„Dobre robíš, že tam ideš.“

V mojom pohľade vyčítal zaváhanie... odrazu som dostala strach. Prirýchlo som sa nechala strhnúť späť, pohltiť mladistvým zápalom. Ten mi teraz pripadá už len ako clivota. Na krku cítim chlad, musím sa vrátiť do kúpeľne a vyfúkať si vlasy. Opäť som to ja, porazené dievča na skok od staroby.

„Musím si to zorganizovať, ísť do redakcie, neviem...“

„Ale vieš.“

Povie, že mi zavolá z kancelárie, keď sa dostane na internet, možno sa mu podarí nájsť lacné letenky, usmeje sa: „Nemyslím si, že sa idú všetci potrháť za cestou do Sarajeva.“

Idem za Pietrom, vytiahnem rolety. Prudkým gestom si prekryje hlavu prikrývkou. Stojím vedľa múmie.

Tento rok prešiel premenou, zbavil sa detských kostí a stala sa z neho obrovská pokrívavajúca volavka, ktorá zatiaľ nedokáže

ovládať pohyby. Už dlhšiu dobu vytrvalo zíza do zeme ako hľadači zlata, odchádza z domu bez pozdravu, napcháva sa postojácky rovno pred otvorenou chladničkou. V škole prepadol, zachoval sa ako najväčší hlupák, nevynaložil ani štipku námahy, práve naopak, posledné mesiace sa namiesto pokory obrnil takmer grotesknou bezočivosťou. Podráždene sa obraciam za zvukom jeho mrzutého hlasu namiereného voči mne vo chvíľach, keď niečo potrebuje alebo mi niečo vyčíta. Kde sa podel jeho kvilivý hlások, môj večný spoločník? Tak dobre sa mi s ním rozprávalo, zdalo sa, že naše hlasy dokonale súznia.

Teraz vo mne vzbudzuje súcit. Keď sa mu v spánku uvoľní tvár, mám pocit, že aj jemu chýba jeho ušľachtilé telo, ktoré v priebehu niekoľkých mesiacov pohltila obludná puberta, a tak ho v spánku neustále hľadá. To preto nechce vstať.

Zohnem sa, strhnem mu z hlavy prikrývku, dotknem sa jeho zježených vlasov, odháňa ma.

Teraz ho štve, že prepadol. Je leto, z domu vychádza s tenisovou raketou a v teniskách veľkosti 43, domov sa vracia nahnevaný na kamarátov a frfle, že ich už nechce nikdy vidieť, pretože aj tak nebudú ďalší rok spolu v triede, má pocit, že to oni ho zradili.

„Musím ti niečo povedať.“

Prudko sa posadí, holá vzpriamená hrud' na posteli.

„Som hladný.“

A tak sa mu v kuchyni prihováram, kým si natiera sušienky Nutellou. Pripravuje si jednohubky.

Ústa má špinavé, stôl obsypal omrvinkami, nepodarilo sa mu správne otvoriť vrečko s keksami, celé ho roztrhol.

Ani nemuknem, nemôžem ho za všetko karhať. V tichosti sledujem synovo hodovanie, potom mu poviem o výlete.

Pokrúti hlavou.

„To vôbec neprichádza do úvahy, *ma'*, choď sama.“

„Pozri, Sarajevo je nádherné mesto...“

Usmeje sa, zopne dlane, potrasie nimi, sleduje ma svojou sympatickou tvárou fičúra.

„Čo to melieš, mama?! Si príliš patetická, všetci vedia, že Juho-slávia je jeden veľký hnus.“

Znervózniem, prekríženými rukami sa držím za plecía.

„Už sa to nevolá Juhoslávia.“

Zhltne ďalšiu sušienku s vrstvou stekajúcej Nutelly. Prstom ju obtrie a oblizne.

„Na tom predsa nezáleží.“

„Záleží.“

Stíšim hlas, takmer žobroním.

„Len týždeň, Pietro, iba ja a ty... bude to zábava.“

Hľadá na mňa, tentokrát je to on.

„Ako si tú zábavu predstavuješ? No tak, *ma'*.“

„Pôjdeme až na pobrežie, je tam nádherné more.“

„Tak poďme na Sardíniu.“

Vynakladám všetku silu, aby som sa nezrútila, a tento kretén mi tu rozpráva o Sardíni. Vstane, opráša sa. Otočí sa, sledujem jeho chrbát, chĺpky na zátylku.

„Naozaj ti je ukradnuté, kde zomrel tvoj otec?“

Šálku vloží do drezu.

„Mooje nervy, *ma'*...“

Nalieham, môj tichý neistý hlas pripomína jeho, keď bol dieťaťom.

„Pietro... Pietro.“

„Čo chceš?“

Vstanem, nedopatrením prevrátim krabicu s mliekom.

„Akože, čo chcem? Bol to tvoj otec!“

Mykne plecom, hľadá do zeme.

„Mooje nervy, tento príbeh...“

Tento príbeh je jeho príbehom, našim príbehom, ale on o ňom nechce ani počuť. V detstve bol zvedavejší, odvážnejší, raz za čas sa čo-to opýtal. Pozeral sa na otca vo veku chlapca... na Diegovu fotku na chladničke, prichytenú magnetkou a zožltnutú od kuchynských výparov. Stískal ma pri tom, vešal sa na mňa. S pribúdajúcim vekom prestal klásť otázky. Jeho životný priestor sa zúžil na jeho potreby, drobné sebecktvá. Pre neho je otcom Giuliano, on ho odprevádzal do školy, zaviedol k lekárovi. On mu dal facku na pláži, keď skočil šípku do plytkej vody.

Umyjem si zuby, hodím na seba sako, vrátim sa do izby. Stále je v slípoch, brnká si na gitare s privretými očami, brnkadlo šeleští po strunách.

Cesta nádeje. Znovu si spomeniem na slová, ktoré mi udreli do očí len tak. Myslím na Pietra. Nádej patrí deťom. My dospeli sme už dodúfali, takmer vždy sme prehrali.

„Zbal si malý príručný kufor.“

Neodpovedá, píska si.

Sme v aute. Rím je zatiaľ sinavý. Pietro sedí vzadu, na nose má Ray-Bany a na vlasoch pomádu.

To nemôžeš mame urobiť, povedal mu pri večeri Giuliano. Pietro zavola kamarátovi Davidovi a oznámil mu, že na kurz jachtingu nepôjde, pretože musí so mnou odcestovať. Kamarát sa ho zrejme spýtal, kedy sa vráti. Pietro odtiahol telefón od úst a spýtal sa ma *kedy sa vraciame?*

Pozrela som sa na Giuliana. Čoskoro, odvrkla som.

Čoskoro, zopakoval Pietro kamarátovi do telefónu.

„Čoskoro sa vráť,“ šepká mi Giuliano pri rozlúčkovom bozku na letisku. Potom si privinie Pietra, chytí ho okolo krku a ťahá ho k sebe. Pietro sa nechá uniesť, sklóni hlavu k Giulianovej. Pár sekúnd takto zostanú.

„Žiadne hlúposti.“

„Áno, oco.“

Tašku položím na bežiaci pás a spoločne sa presunieme na opačnú stranu. Prechádzame popri svetelných reklamách na Lancôme, Pradu, Eyewear, kolieska mojej príručnej batožiny sa mi kĺžu za päťami. Zastanem. Vrátim sa. Giuliano ešte neodišiel, stále je tam. Sleduje kút, v ktorom sme sa stratili. Rozkročený, s rukami vo vreckách, ako šofér čakajúci na klienta, anonymná osoba uprostred pohybujúceho sa davu. Akoby naším odchodom prišiel o svoju identitu. Jeho tvár sa zmenila, vyžaruje z nej ľahostajnosť, svalstvo má uvoľnené. V letku vymeriavam rozsah osamelosti, do ktorej som ho uvrhla. Zbadá ma, ihneď ožije, máva rukami, vykročí, usmeje sa. Ukazuje, aby som si pohla, aby som už išla. Na diaľku mi posielajú niekoľko bozkov, špúli pery do prázdna.

Sme v lietadle. Pietrova gitara zaberie celý batožinový box nad našimi hlavami. Letušky nenamietali, ekonomická trieda takmer zívá prázdnotou. V biznis triede je naopak plno. Manažéri v značkových kravatách namiesto fádnych syntetických, ktoré si pamätám ja. Novodobí zbohatlíci z východu, vypasení utrpením svojho ľudu. Čítajú finančné denníky, napchávajú sa teplými chodmi a popíjajú šampanské.

Blížia sa k nám naše tácky, studené, otlčené. Dva plátky údennej šunky, šalát s kyslými uhorkami, zákusok v celofáne. Pietro to hádže do seba, posuniem mu aj svoju tácku. Zavolá na letušku, vypýta si ďalší chlieb. V angličtine, so slušným prízvukom. Prekvapilo ma to. Usmeje sa na ňu. Dnes ráno je taký pekný, jeho oči sú ako dve moria.

Letíme nad Stredozemným morom. Prežíva a sleduje modrý priestor pod nami, ja sledujem jeho profil, rozjasnený slnečným lúčom prenikajúcim cez okienko.

Letuška sa vracia s chlebom, Pietro sa poďakuje, dokonca sa mi páči aj jeho zhrubnutý hlas. Matky jeho kamarátov mi tvrdia, že je dobre vychovaný, chvália ma. Môj syn je poriadny pokrytec, iba voči mne si dovoľí to najhoršie.

Zahryzne do zákuska, maličkej maslovej kocky s cukrovou glazúrou. Nechutí mu, a tak mi ju ponúkne.

„Chceš?“

Považuje za prirodzené, že po ňom dojedám.

„Nie, ďakujem.“

Zasekne sa s maslovým čudom, ktoré sa mu topí v ruke.

„Nechutí mi...“

„Tak ho nejedz.“

Pozbiera prázdne obaly z jedla a položí ich predo mňa. Zaklapne stolík a oprie sa oň kolenami. Nasadí si slúchadlá a vnorí sa do sedadla. Zagáni na mňa.

„Si ako pribrzdená.“

Má pravdu, naozaj taká trochu som. Pred nástupom do lietadla sa u mňa striedala duchaplnosť, svetáctvo skúsenej cestovateľky s totálnou bezmocnosťou. Spanikárila som, že som stratila leten-

ky, že nenájdem odletovú bránu. Pietro sa len obzeral okolo seba s výrazom rysa skúmajúceho okolitý svet. Bolo mu úplne fuk, či som letenky stratila. Sledoval, ako sa potím, vyprázdňujem tašku.

Tak sa vráťme domov, zamrmlal skôr, než som vytiahla dva hárkypapiera a zakričala mu hýb sa.

Počas kontroly sa správal ako idiot, otravovalo ho, keď službukonajúci pchal prsty do jeho gitary. Upozornila som ho, že si len robí svoju prácu. On ikstýkrát zopakoval *mooje nervy*. Potom sa rozbehol k rýchlemu občerstveniu a spustil, že sú to povedačky, prejsť po zuby ozbrojenou kontrolou je vraj tá najjednoduchšia vec na svete. Dobiedzal do mňa úvahami čitateľa komiksov a znalca najneuveriteľnejších skrýš na zamaskovanie nožíka na otváranie listov či vidličky.

Spýtala som sa ho, či má so sebou knihu. Vraj odkedy prepadol, knihy na dovolenku nenosí. *Budem oddychovať, dodal.*

Pri nástupe do lietadla pokračoval v úvahách o tom, aký je to starý stroj, že východoeurópske letecké spoločnosti kupujú od veľkých spoločností vyradené lietadlá. Lietadlá, ktoré padajú. *Zavesia nás na Youtube, povedal mi. Pomyslela som si, načo som ho vôbec so sebou brala? Pripraví ma o rozum.*

Zatvoril oči, pokyvkáva hlavou napojený na iPod. Je veselý, už neprotestuje proti destinácii, zmieril sa s ňou. Koniec koncov je optimista. Má veľa nedostatkov, ale aspoň netrpí apatiou ako mnohí jeho rovesníci.

Teraz zadriemal s pootvorenými ústami a prekrytou hlavou, zatiaľ čo iPod naďalej švelí. Nebo za oknami je biele, plné oblakov, nehybné a neskutočné.

Snažím sa prísť na iné myšlienky, myslím na naše spoločné leto. Budeme bývať u kamarátov v Ligúrii, my dospeli a Pietrovi rovesníci. Čakajú nás oslavy naboso, knihy, prechádzky po útesoch s rakmi v miniatúrnych jazierkach. Giuliano si odskočí do železiarstva po háčiky a skrutky, aby mohol opraviť roletu. Budeme sa milovať uprostred noci, obklopení sviežim zamatom noci, keď sa od mora dvíha vietor a tma nás balamutí o našom veku.

Pietro sa zobudí, pozrie sa na mňa, zívne si.

„Čo vieš o Sarajeve?“

„Nezabili tam náhodou arcivojvodu?“

Prikývnem, aspoň niečo.

„A potom?“

„Začala sa tam prvá svetová vojna.“

„A ďalej?“

„Čo ja viem...“

„A to, čo som ti rozprávala ja?“

Neodpovie, nalepí sa na okienko.

Začíname klesať, cítim trhnutie na podvozku. Ruky a nohy mi stuhli, mám pocit, akoby pristávacie kolesá vychádzali z mojich útrob.

Hľadím do zeme. Čierne úbočie vrchu Igman. Ani sa nepohlo, stále je tam, rozprestiera sa po dĺžke ako spiaci obor, ranený či zabitý bizón, na ktorom sa napokon príroda vyšantila, divoká a tajuplná v každom ročnom období. Pamätám si ho aj posiaty kvetmi (alebo to boli vlajky?), malé biele vlajočky ako ľalie, smerovky, ktorými sa riadili olympijskí športovci a mávali z výšky na pozdrav tým, ktorí zostupovali do zlatého údolia, Jeruzalemu Balkánu, kde sneh padá na čierne vežičky pravoslávnych kostolov, olovené kupy mešít, pokrútené pomníky starého židovského cintorína.

Neprestavili nám autobus. Musíme prejsť peši cez pristávaciu plochu. Ovzdušie je biele, bez slnka, je tu aspoň o desať stupňov menej než v Taliansku.

Pietro má na sebe tričko s krátkym rukávom, na hrudi konopný list s nápisom: BOH STVORIL TRÁVU, ČLOVEK STVORIL MARIHUANU.

„Je ti zima?“

„Nie.“

Priečelie letiska je stále rovnaké, krehké ako vstup do priemyselnej haly. Myslela som si, že ho už dávno zhodili, ale zrejme ho len opravili.

Na pristávacej ploche stojí len jedno malé lietadlo, červený kríž na bielom podklade, aké majú sanitky. Mohlo by sa zdať, že slúži na záchranu, ale nie, je to lietadlo spoločnosti Swiss Air, turistické, mierové.

Z vojenských lietadiel sa vychádzalo so sklopeným zrakom, behom do rozchladeného priestoru, v ústrety hnedým škvŕnám

maskovacích odevov. Všetci kričali a vy ste mali pocit, že vás môže kedykoľvek od chrbta zasiahnúť guľka. Letisko... všetci hovorili o letisku, predstavovalo jediný únik z obkľúčeného mesta. Občas sa nejaký zúfalec pokúsil o nočný prechod, bol to však hlúpy nápad. Bez ochrany vás mohol zabiť aj priemerný ostreľovač.

Vstupná hala je pokojná, vyľudnená. Neónové trubice, laminátové steny, ponuré denné svetlo druhotriedneho dopravného uzla.

Chlapec pri pasovej kontrole má na bezfarebnej tvári vytesaný úsmev.

„Taliani...“

Prikývnmem, vráti mi dokumenty.

IZLAZ, východ, upozorňuje tabuľa. Pietro pozoruje okolo idúcich s gitarou zavesenou na pleci. Mladé moslimské dievča s výrazným mejkapom a telovou šatkou na hlave objíma letiskového asistenta, pobožkajú sa uprostred davu, čím bránia ľuďom v prechode.

V priletovej hale je chaos, prezerám si vyčkávané telá opreté o kovové zábradlie. Ponad tváre v tesnej blízkosti upriamujem pohľad na ľudí pohybujúcich sa v diaľke. Všade cítiť cigaretovej zápach, dym dodáva farbám patinu, špiní ich.

Pred výstupom z lietadla som si na záchode narúžovala pery, našuchorila si vlasy, aby som vyzerala lepšie.

Vpravo je kaviareň s kruhovým barovým pultom, okolo sú rozmiestnené vysoké stoly, pri ktorých ľudia postojačky jedia a fajčia. Muž sa odkloní od baru a zamieri rovno ku mne. Nie som si istá, či ho poznám, ale je to on. Má zopár kíl navyše, pokrčenú čiernu ľanovú košeľu, hrdzavú bradu a preriedené vlasy. Spôsob, akým kráča, je nezameniteľný: široká chôdza pôsobí pokojným dojmom aj pri náhlení, ruky sa mu prehnane hompálajú, drží ich mierne od tela. Bez zaváhania ma objíma a stíska ma ako balík, ktorého je jediným adresátom, potom sa mi zahľadí do tváre. Preskenuje ma pohľadom, pery, brada, čelo. Nevie odtrhnúť zrak od mojich očí. Prebodáva ma, preniká do hĺbky. Ako rozpínajúce sa more, ktoré sa na inom mieste násilne spojí. Vymýva zákutia prežitých rokov, aby cez necudné hrdlo tohto srdcervúceho a radostného pohľadu zalialo diery v čase.

Uhnem ako prvá, sklopím zrak, vymaním sa z pátosu, lebo sa hanbím, lebo mi je to nepríjemné. V Taliansku sa takto na vás nikto nepozera. Poškriabem sa po ruke, akoby som mala svrab. Dve vlhké bacuľaté ruky, možno ani nie celkom čisté, zvierajú moju tvár ako dva teplé obklady.

„Krásavica!“

„Starena...“ odrážam útok.

„*Vafanculo, Gemma!*“ Chod' do riti, privíta ma Gojko. Usmejem sa, okamžite zaregistrujem chýbajúci dôraz na zdvojené f. Rozpoznám uštipačnosť, ktorá v stave po opici vykopáva dojatie a nabáda k smiechu. Pobožká ma, znovu si ma pritisne k sebe, berie mi dych. Cítim ľanovú košeľu, horúce telo rozochvené vzrušením. Cítim, ako sa dotýka mojich kostí. Prechádza mi po chrbte ako slepec, rozhorúčenými rukami mi počíta stavce. Odrazu rozpoznávam vône, jeho šija, pot vo vlasoch, domy s voskovými obrusmi a zaváraniny bielych čerešní v alkohole, kancelárie, kde v preplnených popolníkoch vzbĺkne oheň a kde permanentne pokazené fotokopírky fungujú len z času na čas, keď sa pošťastí.

Hrča pohybujúca sa hore a dolu. Ako prejav bezútešnosti, hrđosti. Sľúbila som si, že sa budem držať, v päťdesiatich troch rokoch je jednoduché roniť krokodílie slzy. Udriem ho do pleca.

„Pupkáč.“

„Áno, opäť mi začalo chutiť...“

Pozrie sa na Pietra, urobí krok, vykročí svojimi neprestajne sa vlniacimi nohami. Zakolíše sa, ale nespadne. Natiahne ruku. Pietro vzápätí urobí to isté. Tlpaťnú si dľaňami ako v americkom seriáli. Gojko ukáže na gitaru.

„Hudobník?“

Pietro ho sleduje pohľadom, usmeje sa.

„Ochotník.“

Gojko sedí na prednom sedadle vedľa taxikára. Ruku má vystrčenú z okna, rozprávajú sa.

„Rozumieš im, mama?“

„Trochu.“

„A čo hovoria?“

„Že bude pršať.“

„*Vafanculo*,“ povzdychne si Pietro a zopakuje nadávku bez zdvojeného f.

Sedím bez pohnutia na sivom textilnom sedadle, sledujem, ako moja ruka zvierá stropné držadlo vedľa klimatizačného otvoru z čierneho plastu. Okno je zaprášené a navyše je tu tá cesta, dlhý nezabudnuteľný bulvár. Keď zvládnem toto, snáď zvládnem aj ostatné. Nedovolím, aby ma mesto odhalilo. Nechávam okolo seba plynúť prvé obrazy, nevnímam ich, stávajú sa len krátkymi kradmými pohľadmi, útržkami, ako spálené poštové známky.

Stačí sa pozerieť letmo, kĺzať po povrchu a nevstrebávať nič z toho, čo vidím. Naučila som sa, že všetko odíde, dokonca aj hrôza časom môže stratiť formu, rozpustiť sa v hmlovine, ktorá ju nahradí, vysmeje sa jej, zdá sa to príliš neuveriteľné, aby to vôbec mohla byť pravda... čierne vraky áut, vybité okná po explózií, živé srdce vymrštené z detského telíčka, prilepené na bielom múre.

Chytím si náušnicu, pohybujem ňou v ušnom laloku sem a tam.

Som pokojná. Pietrovo telo mi pomáha, jeho koleno v džínsoch sa dotýka môjho, jeho ľahostajnosť, nevšímavý pohľad, otravuje ho len sklúčenosť mesta.

Staré sivé budovy z obdobia socializmu stále stoja, balkóny nad sebou pôsobia ako obité kartotéky v štátnych úradoch. Diery po granátoch maskované nánosmi omietky.

Stačí výmoľ na vozovke... ovládam sa, aby som nesklonila hlavu. Počujem stony dávných útekov. Cez pásmo ostreľovačov sme fujazdili dvestokilometrovou rýchlosťou s hlavami na sedadlách, dych sa menil na kvapky stekajúce po kolenách. Červené vraky električiek naskladané na seba ako obrana pred frontovou líniou. Otočím sa k Pietrovi. *Nemá nepriestrelnú vestu*, pomyslím si. Hryziem si do líca. *Upokoj sa...*

Gojko mlčí. Len raz sa otočil ku mne, potom ma nechal na pokoji.

Sledujem ho živého, on túto cestu prežil. Je mužom dneška vo svete, ktorý napreduje, aj jeho vlasy ožili.

Semaforey na mňa pôsobia čudne, aj usporiadané zastávky. Pokojne prechádzajúci ľudia. Svahy siahajúce do výšky, vystupujúce

záhrady, malé biele domy v jedľových lesoch. Odtiaľ strieľali, akákoľvek škára medzi domami, zelená škvrna či svetlo mohli predstavovať snajpera, ktorý ťa môže trafiť.

Redakcia legendárneho denníka *Oslobodjenje* znovu povstala z trosiek a zúžila sa na nízku usporiadanú budovu. Obrovský mrakodrap so zrkadlovým stenami po jej boku umiernené odráža ruiny starého mestského hospicu. Nad ním sa tkvie mohutný červený svetelný nápis: AVAZ.

„Sú to najčítanejšie noviny, vlastní ich jeden zbohatlík.“

Gojko si pohľadza vlasy.

„A nemajú ani len kultúrnu rubriku.“

Na kúske neupravenej zeme akýsi muž vyčkáva, kým jeho pes vykoná potrebu. Cez cestu prechádza dievčina na bicykli. Rodinka s plavovlasými deťmi sa usmieva z reklamy na *Sarajevo Osiguranje*. Aj dvojica vojakov na bilborde Euforu sa usmieva, buclatý muž a žena v maskáčoch s prekríženými rukami. Ľudia kráčajú po krajnici. Živá hmota plynúca vo svojej pravidelnej každodennosti.

Vtáci ju križujú spolu s ľuďmi, poletujú im nad hlavami, prelietajú zo stromu na strom a na zem zletia len po potravu.

Jedno ráno som sa zobudila a všimla som si obrovský čierny lúč. Vtáci hromadne odlietali v strachu pred neustávajúcimi výbuchmi, dymom z požiarov, neznesiteľným zápachom provizórne pochovaných tiel. Leteli nad riekou Miljackou, aby sa ukryli v ďalekých lesoch, kde sa v lete robili pikniky, kam sa chodilo za sviežim vzduchom, ku kaskádam trblietajúcim sa ako strieborné uzlíky. Každý jeden Sarajevčan bledol závišťou nad vtákmi, ktoré mohli vzlietnuť a nerušene odletieť.

Otočím sa. Je tam. Žltý pluvanec hotela Holiday Inn. Nehybný štvorhran pozostávajúci z kociek, ktoré sa zdanlivo dajú premiestniť. V čase obliehania slúžil ako úkryt pre zahraničných novinárov. Fasáda smerovala k strelcom z Grbavice, a tak sa dnu vchádzalo odzadu, autami sa dalo prekĺznuť cez garážovú rampu. Predstavoval raj, nedosiahnuteľný pre tých, ktorí medzi tým zomierali, bolo tam teplé jedlo a satelitné telefóny. Novinári vysielali zo svojich izieb, boli to šťastní ľudia, pretože mohli odísť a vrátiť sa.

Sme v centre. V ohraničenom priestore geometricky usporiadaných starých budov plynie premávka spomalene, ľudia prechádzajú podľa ľubovôle pomedzi autá pohybujúce sa krokom. Stromy vyrástli, mladé kmene bez minulosti. Pozorujem obchody. Nové výklady sa striedajú s pochmúrnymi presklenými tabuľami z dávnych čias, upravenými a oveľa prázdnejšími než tie naše. Konzumizmus sa zmocňuje mesta po kúskoch, treba ho vybudovať nanovo, jeho vojnovú znetvorenú tvár, akoby obliatu kyselinou. Mešita s malými kupolami vyčnieva ako košík s tmavými vajíčkami. Hotel sa nachádza v bočnej ulici, hneď vedľa odvekého tureckého trhoviska Baščaršija.

Chcem zaplatiť za taxík, ale Gojko ma predbehne. Za sebou ťahá môj kufor. Interiér hotela je prívetivý, vzbudzuje pocit domova. Na dverách je bledý, takmer striebřistý záves, červený koberec je posiaty malými čiernymi kosoštvorcami. V rohu sa nachádza veľká váza s kvetmi na vzpriamených stonkách, očividne sú umele. Pietro sa ich aj tak dotkne, skúma, či sú skutočné, potom si obtrie ruku o rifle. Pozrie sa na dievča na recepcii, ktoré je zabarikádované za pultom z tmavého dreva a v počítači hľadá našu rezerváciu. Z vedľajšej miestnosti k nám prenikajú mužské hlasy, vykúkajú obsúchané topánky, prikrátke ponožky. Fajčia, nedá sa tu dýchať. Dym stúpa spolu s nami po schodoch, usadí sa v maličkom výťahu. Pietro si neodpustí poznámku: „Ak tu zostaneme viac ako jednu noc, do Ríma sa vrátíme s rakovinou.“

Izba je ale dostatočne veľká, je tam posteľ s belasou syntetickou prikrývkou s volánmi a dva novučičké nočné stolíky. Otvorím okno, zahľadím sa dolu. Sme v slepej uličke, niekoľko zaparkovaných áut, strom s červenou korunou, široká odkvapová rúra opierajúca sa o plechovú strechu pokrytú holubincami.

Pietro sa v kúpeľni rozosmeje.

„Pozri, ma!“

„Čo je?“

Obzriem sa. V ruke drží pohár na zubné kefky. Podíde ku mne a ukáže mi, že je zabalený v igelitovom vrecúsku s nápisom *hygienic cleaning*.

„A čo má byť?“

„Vrecko nie je hermeticky uzavreté a pohár je z Nutelly.“

Usmejem sa, kážem mu pohár odložiť tam, kde ho našiel.

Umyjem si ruky, posadím sa na posteľ, tašku si položím na kolena a začnem si v nej robiť poriadok. Vyťahujem zvyšky leteniek, späťodčné letenky odložím. Pietro odhodí ruksak do skrine, ani len pyžamo si nevytiahne.

„Podme von, *ma'*. Čo tu chceš robiť?“

Ak by záležalo na mne, zostala by som v izbe, v kabelke mám banán, cestou trochu zhnedol, ale mne to stačí. Mám chuť natiahnuť si nohy a zostať tak bez pohnutia až do zajtra. V noci som nespala, rozmýšľala som nad cestou. V ústach mám ranu, zistím to, pretože cítim krv, musela som sa pohryzť do líca v taxíku, zatínala som zuby zasadené do živej hmoty môjho tela, aby som ustála vlnu. Musím si uložiť papuče pod posteľ, skontrolovať, či sa dajú zatvoriť okenice, či zo sprchy tečie dostatočný prúd vody. Toto musím urobiť, nič viac. Gojko nás čaká dole.

„Dobre, podme.“

Je sedem hodín večer, zotmelo sa a mňa náhle premkol chlad. Počúvam ozvenu krokov. Znejú ako konské kopytá na starej dlažbe. Cesta vedie ku Gazi Husrev-begovej mešite, naďabíme na zástup dievčat v šatkách, žartujú medzi sebou, strkajú do seba. Za medresou na nádvorí s maličkými arkádami sa nachádza trhovisko s miestnymi ručnými výrobkami. Myriada tuník s vyšívanými náprsenkami visí na šnúre a vytvára pestrofarebný stan. Bledá žena v bielom habite ma distingvovane vyzýva, aby som nahliadla do jej stánku s výšivkami, keď vychádzam, ukloní sa s rukami na prsiach.

Pietro fotí telefónom vrecia s korením, medené náčinie, ktorým sú obchodíky zapratané až po strop. Túlime sa starými uličkami dláždenými riečnymi kameňmi, obchody sa postupne ztvárajú. Svetlá sa skrývajú za drevené dvere. Pietro sa pristaví pri stánku s úlomkami z granátov, vyleštenými nábojnicami, suvenírmi pre turistov. Vezme do ruky nábojnicu, položí ju späť, zasmee sa a chytí ďalšiu, oveľa ťažšiu.

„Koľko ľudí zabije takéto niečo?“

Najradšej by som ho nakopala.

Gojka to nerozhodí, práve naopak, zdá sa, že sa baví aj on.

„Recyklovanie vojnových pozostatkov je naša najčistejšia energia.“

„Ty si bol vo vojne?“

Gojko prikývne, zapáli si cigaretu, stlmí hlas, možno nemá chuť nič viac dodať.

„Tak ako všetci.“

„Bol si vojakom?“

„Nie, básnikom.“

Pietro je sklamaný. Básnici sú v jeho ponímaní zberba vyziabnutých chudákov v permanentných sračkách, ktorí zamorili život miliónom normálnych a bezstarostných študentov. „Som hladný,“ povie.

Vyjdeme z Baščaršije a zakotvíme na terase reštaurácie s drevenou strechou, pôsobí to tu ošarpane, stánok pripomína horský betlehem, majú tu hliníkové stoly a neónové osvetlenie. Zvnútra vychádza pach smaženej cibule a mäsa, nezameniteľný závan pokrmmov, ktoré sa ti zaseknú v hrdle. Gojko tvrdí, že tu robia vynikajúce čevapčiči. Dievča, ktoré nás obsluhuje, má tri prsty neďbanlivo namočené v našich pohároch. Pietro si vypýta kokakolu a poprosí Gojka, aby mu preložil slovo slamka.

Pustíme sa do jedla, mäso v čevapčiči je chutné, naše ústa naplnia slasťou, krvou a životom. Korenie ma páli v poranených ústach, ale neprekáža mi to. Premohla som únavu a hlad sa ma zmocnil, len čo som zacítila výraznú vôňu dobrôt nemenných v čase. Možno mi pomôže alkohol, pred sebou máme fľašu červeného z Čiernej Hory. Brunello to nie je, upozorňuje nás Gojko, ale je kalné. Asi chcel povedať sladké, občas si pomýli slová a v jeho takmer dokonalej taliančine nastane zmätok. Sú to náležité omyly, koniec koncov víno je skalené... prenáša nás v čase obrnených akousi bahennou pomalosťou.

Čevapčiči sme jedli aj v deň, keď sme sa spoznali. Kúpili sme si ho v stánku a pochutnávali si na ňom postojačky v treskúcej zime. Žena za sporákom mala vlnený sveter s vypletanými vrkočmi

a kuchársku čapicu. Stala sa očitým svedkom nášho hladu, skúmala každé naše zahryznutie a naše chvály na čevapčiči ju tešili. Bola to jej pýcha. Okrasa jej nenápadného života pouličnej kuchárky. Vidím ju ako dnes... výraz proletárky, plný utrpenia, a predsa nevýslovne prívetivý. Patrila do kategórie dobrosrdečných ľudí, ktorí sa vám čistou náhodou pripletú do cesty a máte chuť ich objasť, pretože ich úsmev vychádzajúci z útrobov životnej skúsenosti dokáže v momente vykompenzovať odvrátenú tvár sveta, v ktorom sa hemžia sklúčené postavy uväznené vo vlastných čiernych dierach. Koľko šťastných ľudí som v tom čase stretala v Sarajeve! Všetci mali od zimy a ostýchavosti rumenec na tvári, pretože si trúfali dúfať.

V tom čase sa tu konali zimné olympijské hry. Veľkolepá budova Národnej knižnice v neomaurskom slohu pôsobila ako mesto v meste. Tam som spoznala Gojka, v jednej z miestností so stĺpmi týčiacimi sa do výšky k svetlu nedostižných okien vyšperkovaných ako na katedrále. Sedela som na malej kancelárskej stoličke nad záplavou starých kníh a cítila som sa ako smietka. Všimla som si ryšavkastého chalana zababušeného do podšitej koženej bundy, pohyboval sa neohrabane ako obrovský mechanický panák.

„Vy ste Gemma?“

„Áno.“

„Ja som váš sprievodca.“

Podali sme si ruky, usmiala som sa naňho, bol hrozne vysoký a mohutný.

„Hovoríte dobre po taliansky.“

„Chodím do Terstu, aspoň raz do mesiaca.“

„Študujete tam?“

„Obchodujem s jojom.“

Zaloví vo vrecku a vytiahne plastový kotúčik, ktorý sa na povrázku dokáže pohybovať hore a dolu.

„Teraz to tu fičí, uvoľňuje to napätie. Všetci sú príliš nervózni, olympiáda nás donútila pracovať do úmoru... a my neradi pracujeme do úmoru. Ale mesto muselo byť ako zo škatuľky, chápete?“

Zasmeje sa, ani nevie na čom.

„Máte dobrý hotel?“

Zaváham. Spala som v penzióne prepchatom turistami.

„Máte rada hviezdnu oblohu?“

„Prečo?“

„Ak by ste chceli, môžete spať aj pod niektorým z mostov nad Miljackou, nikto vás nebude otravovať, nepotulujú sa tam opilci ani vreckári. Komunistická čistka. Prvýkrát vytŕčame riť celému svetu, chápete?“

Potrebovala som dokončiť dizertačnú prácu o Andrićovi, požiadala som o odborného sprievodcu a nadabila som na predajcu joja.

Jedno vytiahne, chvíľu sa s ním hrá, predvádza sa, spýta sa ma, či nekúpim.

„Bol by to zásah do čierneho,“ uškrnie sa, „predať Talianke jojo dovezené z Terstu, kamaráti by ma za takú trúfalosť pozvali na pohárik.“

Len pred pár dňami som pricestovala do Sarajeva. Kúzlo snehu, sviatočná atmosféra mesta narážali na moje vnútorné rozpoloženie. Bola som nervózna, nespokojná. V skutočnosti som sa nedokázala prispôbiť. Pre výskum som sa rozhodla pod tlakom môjho profesora, ktorý zbieral materiál do svojej publikácie o balkánskej literatúre. V tejto situácii, po dvoch dňoch úplavice, mi k strate nálady stačilo začítiť vône príliš ťažkej kuchyne, treskúcu zimu a dych tohto malomestského chudáka, chvastúňa v smiešnej bunde z čiernej kože vypchanej srstou zo siamskej mačky.

S odporom som sa zahľadela na jeho mastné vlasy stiahnuté gumičkou. Na nohách mal špicaté čižmy, aké nosia Cigáni. Nevedela som sa rozhodnúť, či je viac karikatúrou rockera alebo lovca vlkov. Hovorím mu: „Počúvaj, potrebujem človeka, ktorý ma zavedie na miesta v Sarajeve, kde pôsobil Andrić, do Višegradu, Travnika, možno ty nie si ten pravý...“

„A to už prečo?“

„Nepripadáš mi ako intelektuál...“

„Nevidím v tom žiaden problém, mám auto.“

Predstavila som si zasrané yugo vypúšťajúce čierny dym, ktoré dominovali mestu, ale prišiel na golfé. Auto nežiarilo čistotou, ale pôsobilo decentne.

„U nás ich montujú...“ vysvetlil mi. „Vieš, prečo nám Nemci dôverujú?“

„Nie, neviem,“ pozerala som von z okna. Bolo skoro ráno, prišiel načas, ale bolo jasné, že toho veľa nenaspal.

„Pretože sme dôslední. Aj keď ich veľa stojíme.“

Smeje sa, prehnane. Smeje sa sám na sebe. Prehltne útržky smiechu, štikúta. Možno sú to pozostatky nedávnej opitosti.

„Skočila si na lep?“

Rada by som mu povedala, nech je ticho, platím ho, tak nech drží hubu. Smrdí ako zmoknutý pes, má štikútku a cítiť z neho slivovicu, navyše má hroznú povahu, až teraz na to prichádzam. Vyzerá, že sa hnevá, lebo sa ho na nič nepýtam, jeho reči ma nezaujímajú.

„Možno nie sme až takí dôslední, ale určite ich takmer nič nestojíme.“ Vysvetľuje mi drsným tónom, akoby to bola moja vina.

„Ja ťa platím dobre.“

Počas jazdy sa pozerá na mňa, cestu vôbec nesleduje.

„Ty musíš byť poriadna štetka!“

Nepozriem sa naňho, zmeraviem ako nejaká blbá soška. Bojím sa, ale som príliš hrdá, aby som sa poddala strachu. Som dokonalá obeť pre maniaka. Nieкто, komu môžeš zlomiť väzy a zadúšať sa pri tom šťastím. On je neokrôchaný slovanský chlapík, ťažkopádnejší než jeho vatovaná bunda, určite má niečo s brzdami, podobne ako komunizmus po smrti Tita. Ja som mladá váhavá malomeštička, plávam proti prúdu, som na strane dievčat, ktoré sa po feministickej fáze vracajú k vysokým podpätkom a na pozostatkoch pojašených šupáčok v drevákoch si užívajú blahobyť nového desaťročia.

Poviem mu, aby láskavo zastavil a nechal ma vystúpiť. Kričí vo svojom jazyku. Kričím aj ja.

„Zavri zobák, smrdí ti z huby!“

Premeria si ma vražedným pohľadom, ale zastane.

Vystúpim, kráčam po okraji cesty bez civilizácie, desím sa ho. Okolo mňa sa trmácajú zablatené nákladiaky, takmer sa ma dotýkajú.

Čaká na mňa za zákrutou, opiera sa o otvorené dvere a fajčí.

„Nastúp a prestaň vystrájať.“

Nenastúpim. Posúva sa krokom, dvere auta má stále otvorené.

„Kamarát mi požičal auto a do večera mu ho musím vrátiť.“

Potom natiahne ruku a podá mi knihu. Vezmem ju, je to zbierka Andrićových básní v srbochorvátčine.

„Poézia sa neprekladá!“

Idiot, pomyslím si. Som unavená, sneh po okrajoch cesty je vysoký a špinavý, mrznú mi lýtka. A tváre, ktoré na mňa hľadajú z nákladiakov, nie sú o nič prívetivejšie než tá jeho.

Počas jazdy s ním neprehovorím. Aj on je ticho, po chvíli si niečo zamrmle v bosniačtine. Je sústredený, dojatý, pôsobí ako čistý blázon.

Poviem mu, že mu ani slovo nerozumiem. Povie mi, aby som sa sústredila na zvuk... bľaboce, že poézia je ako partitúra, jej zvuk pozostáva z neviditeľných prvkov... noci, vetra, clivoty.

„Zatvor oči.“

Nesmiem ich zavrieť, lebo ma možno zaškrtnú. Zapol kúrenie, pretože mrznem. On sa potí vo futrovanej bunde, takmer mi ho je ľúto. Zavriem oči.

Po chvíli naozaj niečo započujem... zem sa halí do súmraku...

„O čom je tá báseň?“

„O hrobárovi, ktorý pochováva básnika a kľaje a fajčí nad jeho hrobom.“

„A pľuje?“

„Áno, pľuje.“

„Vieš,“ zašepcem, „trochu rozumiem.“

Prikývne, podá mi zbierku a pustí sa do vysvetľovania.

„Je to jazyk, v ktorom píšeš tak, ako počuješ...“

Pozoruje ma, zatiaľ čo ja vstrebávam verše.

„Obsahuje množstvo mäkkých spoluhlások a málo samohlások... slová sa navzájom ovplyvňujú, hľadajú súlad s okolím, ak je niekde ženský rod, všetko sa mení na ženský rod, sme veľmi galantní...“

Zaviezol ma do Travnika, do Andrićovho rodného domu, motáme sa okolo jeho rukopisov, fotografií. Zastaneme pri starej kolíske, kde spisovateľ sníval svoje prvé sny. Počas spiatocnej cesty som zadriemala. Gojko ma zobudil tak, že mi fúkol do očí.

„Stále mi smrdí z úst?“

„Nie.“

Vyhľadali sme po toľkých kilometroch na nepohodlných ces-

tách. Našli sme stánok s čevapčiči, najlepším, aké som kedy jedla, zabaleným do chleba s čerstvou cibuľou. Žena sa na nás usmiala, velebila náš hlad a našu mladosť.

„Ste frajeri?“

„Nie, kamaráti.“

Ktovie, kde sa podela? Kde skončil jej kýblik s masťou, vlnený rolák, jej tvár? Pre mňa je stále tam, stojí v rohu *bezistanu*, historickej tržnice, a usmieva sa nad tým, ako ukája náš hlad, vyzýva nás, aby sme jedli a verili v dobro.

A ak ju aj zniesol zo sveta granát a ohnivá strela zmiatla jej úbohé náčinie, prisahám, že je stále nažive. Dnes večer pouličná predavačka ožila v našich očiach, zakalených čiernohorským červeným vínom.

Gojko zbožňoval básnika Maka Dizdara, Brucea Springsteena a Levi's 501, túžil po čiernych rifliah, ktorými by ohuroval v lokáloch, kam sa chodil opíjať a kresliť po múroch vtipy. Nasledujúce dni ma chytil za ruku a ukázal mi Sarajevo svojimi očami. Starobylé verejné kúpele, domy dervišov, tabakovú továreň vo štvrti Marijin Dvor, malú mešitu Magribija, stredoveké náhrobné kamene *stećci bogumili*, poznal každú škáročku, každú legendu. Ťahal ma po malých voňavých schodiskách až k holubníkom v drevených podkroviach, kde skalní umelci tesali do plátna dramatické výjavy, do podnikov, v ktorých panovala hudba kapiel Sevdah rock a New Primitives a kde dievčatá odhadzovali do kúta čižmy zafúlané snehom a tancovali v pároch bosé, do rodinných dielničiek, kde ženy rozťahovali na plechoch biele cesto na pitu veľkú ako štíty, zatiaľ čo starci s červenými fezmi na hlavách hrali na priedomí kocky. Zdalo sa, že všetkých pozná a všetci ho milujú. Sledovala som jeho cop nakrivo ako chvost pouličnej mačky. Jeden večer mi predniesol svoju báseň.

Drž jazyk za zubami, chlapče,

až kým ti niekto nepovie,

aby si zmlkol.

Vtedy sa vzbúr a prehovor.

Povedz, že si mladý a netrpezlivý,

že mesiac je žltý ako slnko.
 Tvoja matka je dobrá žena,
 ale odišla,
 a tvoj pes už dva dni nejedol.
 Povedz mu, že ulice sú prázdne,
 všetci sa uložili na spánok,
 ale ty máš chuť spievať,
 skôr než stará Anela vstane
 a vykrúti krk pomätenej sliepke,
 ktorá už nenesie vajcia,
 ale kikirika ako kohút.

„Čo na to povieš?“

Hrá sa s jeho jojom. Mordujem sa s prihlúplou hračkou, ktorú nedokážem ovládať.

„Kto má byť tá pomätená sliepka?“

„Sarajevo.“

„Zaujímavé.“

Vezme mi jojo, potrebuje ho: je nervózny. Aj tak to s ním neviem a on neznesie, keď sa pomýlim. Utrúsi, že ak sa mi jeho básne nepáčia, môžem to povedať na rovinu. Povie mi, že som zasraná karieristka, že skončím písaním literárnych kritik a likvidovaním mladých talentov, pretože som len hlúpa frigidná učiteľka, pijavica vyciavajúca krv iných.

Kráčame popri Miljacke, Gojko spína ruky, naťahuje sa za kónárom listnatého stromu.

„Hociktorý list má v sebe viac života než ty!“

„Listy padajú,“ zacheccem sa.

„Ako básnici! Priskoro hnoja zem!“

Má začervenané oči rebelujúceho medveďa, zvyčajný alkoholový dych.

Mám ho plné zuby. Navrhнем mu, nech sa osprchuje a sníme zo seba pach pálenky, pretože svet je plný veľkých dlhovekých básnikov, triezvych a čistotných. Urazí sa, hľadá na mňa detskými očami. Tvrdí mi, že sa nikdy v živote neopil, že jeho vlasy pôsobia mastne, pretože používa pomádu, že ak chcem mať deti, musím sa naučiť ovládať jojo, pretože za ním šalejú.

A tak ma zaúča. Jeho ruka na mojej, nech cítim pulz hry, šelest motúzika, trhnutie v správnej chvíli, aby sa vrátil do svojej zázračnej cievy. V ten večer mi prvý raz povedal *volim te iskreno*.

„Čo to znamená?“

„Skutočne ťa mám rád.“

Ustúpim... jeden malý spiatočnícky krok medzi napredovaním. Gojko nič nepovie, palcom si stlačí nos, akoby ho mal z plastelíny. Zastane na prahu.

„Hovorím to mame na dobrú noc...“

Pošmykne sa na primrznutej kaluži a vzápätí mi zmizne z očí.

Teraz je tu, je vlažný večer... lakte na plastovom obruse, mesto ovládané bolesťou mlčí, chodníky plné odpadkov, špakov, krokov ľudí vracajúcich sa do svojich príbytkov. Dopitá fľaša vína, blahodarný stav normálnosti.

Normálnosť je zázrak, baklava, o ktorú sa delíme, vláčna sladká zmes orieškov a lístkového cesta. Lyžičky do seba narážajú na tanieri.

„Poslednú čerešňu zjedz ty.“

Pietro sa usiluje vysať z plechovky zvyšky kokakoly, sfka. Ne pôsobí nevychované, s Gojkom sa rozprával o tenise, vstal, aby mu ukázal Federerov forhend. Dal by si zmrzlinu, ale v tomto lokáli majú len bosnianske zákusky, Gojko natiahne ruku do tmy, ukazuje mu zmrzlináreň o kúsok nižšie.

„Ako sa povie zmrzlina?“

„Sladoled.“

„A príchute?“

„Čokolada, vanita, pistaci, limun...“

„Ak im poviem *ice cream*, budú mi rozumieť?“

Gojko prikývne, usmeje sa naňho, díva sa, ako sa vzdľaľuje.

„Je sympatický...“

Sledujem cestu, po ktorej Pietro vykračuje, a cítim prázdno ako vždy, keď sa mi stratí z očí.

„Celý otec, sú navlas rovnakí.“

Gojkove ústa sú pootvorené, čierna diera, ktorá šelestí.

„Čo je?“ spýtam sa ho.

„Nič, neviem sa na teba vynadávať.“

Chytí ma za ruku, uisťuje sa, či som v pohode.

Poviem, že všetko je v poriadku, len som trochu rozladená, v mojom hlase cítiť obranný tón.

„Zavolaj mi, kedykoľvek sa ti zachce, ja aj tak spávam v kresle, posediačky...“

„Nemáš posteľ?“

„Nerád spávam poležiaci, cítim, ako sa mi do očí tlačí srdce...“

Hľadím do očí, ku ktorým sa v noci tlačí srdce. Prižmúri ich, akoby sa chceli usmiať, ale nepodarí sa im to. Ja a on sme sa zasekli v čase, medzi tým nič neexistovalo... ani jediná hodina mieru. Pozorujem jeho ruku, je trochu spuchnutá, posiatá pehami, s pritesnou obrúčkou.

„Oženil si sa?“

„Prikývne.“

„Aká je?“

„Mal som šťastie.“

Rozpráva mi o rokoch s dokladmi utečenca – o príležitostných prácach, o tom, ako strážil parkovisko, robil nočného strážnika v kempe, pumpára.

„Byť Bosňanom bolo výhodou, spočiatku sme vo všetkých vyvolávali ľútosť...“ usmeje sa a objedná dva kalíšky rakije. Pohostinnosť však dlho nevydržala, Európa sa čoskoro zbavila pocitu, že nám niečo dlží. Nemáme dobré meno, strácame čas, príliš sa zamýšľame.“

Akási mrzáčka prechádza okolo, je strašidelne chudá, ťahá za sebou nohu ako metlu. Bez slova položí ruku na stôl. Gojko jej do dlane vloží päť konvertibilných mariek. Dievča je také vyslabnuté, že nemá silu ani zovrieť prsty. Ako sa vzdáľuje, pozorujem plantajúce a špinavé rifle na zadku, ktorý je len koža a koža.

„Pamätáš si ju? Predávala mestskú lotériu...“

Matne si spomínam na ruku a akúsi blbú hračku pre šťastie.

„Bolo to jedno z najkrajších dievčat Sarajeva. Droguje.“

Hodí do seba rakiju, opäť prižmúri oči.

„Jednoduchšie bolo vtedy utekať pred granátmi, než sa teraz prechádzať pomedzi trosky.“

Pietro sa vrátil s kornútom zmrzliny, obzerá sa za dievčaťom, opierajúcim sa o múr ako pes, ktorý ide čúrať.

„Prečo kríva?“

„Jeden zo suvenírov, ktorý si videl na trhu... jej prenikol do stehna.“

Môj syn znervóznel, mrví sa na stoličke.

„A nedá sa jej pomôcť?“

„Nie, nedá. Aká je zmrzlina?“

Pietro líže ako divý, chvíľu počuť len zvuk jeho jazyka. Dlaňou si podopiera ospalú tvár. „Podme,“ zavelí. „Na dnes mám dosť.“

Ja by som sa naopak mohla prechádzať celé hodiny. Túlať sa mestom, vybrať sa až do Ilidže v letnom opare, v začmudenej hmle, ktorá trochu maskuje realitu... zaboriť sa doň ako špáradlo do torty, ponoriť sa do haraburdia spomienok.

Zdvihnem zrak k hore Trebević. Pýtam sa Gojka na horskú chatu, kde nám ponúkli čerstvý syr a teplú pálenku. Neodpovie mi hneď, cez zatvorené ústa nasáva vôňu spomienky.

„To ty ma vraciaš späť... ty,“ šepká.

Vzápätí mi surovo oznámi, že tam už nič nie je, že lanovka nepremáva, kabíny visia zabudnuté na oblohe ako prehnuté zuby.

„Je to tam samá mína. Rozmiestniš ich jedným pľuvnutím, na ich odstránenie však potrebuješ roky a kopy peňazí, ak chceš, môžeme to vyšliapať, ísť s kožou na trh a vyjsť na vrchol.“

V jeho očiach sa mihne záblesk, akoby čakal na moju výzvu, vrtoch.

„Dobrá noc.“

Do izby ideme po schodoch, pretože Pietro nedôveruje výtahom.

„Ten tvoj kamoš je blázon?“

„Bosňania sú všetci blázni, pýšia sa tým.“

Zakolíšem sa.

„Si opitá?“

„Trochu.“

„To je odporné.“

Sedím na posteli a čakám, kým uvoľní kúpeľňu. Je v slipoch, skláňa sa nad umývadlom, otvorené ústa má plné peny, pozoruje sa v zrkadle a popritom si umýva zuby s vystrčeným laktom. Nezdramo si potrpí na ústnu hygienu, mal už dva kazy a nechá-

pe prečo. Raz ma požiadal, aby som otvorila ústa, chcel vidieť, v akom stave mám chrup, zubár mu povedal, že kazovosť zubov je dedičná. Otvorila som ich a hneď aj zavrela. *Daj mi pokoj*, povedala som mu, *nie som predsa kôň*. A tak sa ma spýtal na otca, zaujímalo ho akurát to, aké mal zuby.

Teraz spí. Z úst mu vychádza jemný sykot, voňavý závan zubnej pasty. Spí s obnaženou hruďou, bradavky má trochu zdurené, pubertálna mastitída, skonštatoval lekár.

Nieže mi narastú kozy!

Aj lekár sa zasmial, *je vtipný, taký sympatický chalan sa dnes len tak ľahko nevidí*. Všetkým je sympatický, má zmysel pre humor, vie si zo seba utiahnuť skôr, než to urobia iní. To iba ku mne sa správa ako chrapúň.

Pietro.

Možno je to pálenkou, ale dnes v noci mi stačí vysloviť jeho meno a rozplačem sa.

Túto noc je jednoduché, aby meno vyhlbilo do mňa jamu.

Oblok má široký parapet, dá sa naň vysadnúť, vyložiť si nohy. Nalepím sa na sklo. Volal mi Giuliano, mal zachrípnutý hlas človeka, ktorému zostalo len tiché rozjímanie.

„Poslal som ti množstvo esemesiek,“ v hlase počuť únavu, obavy. „Cítim, že si sa mi vzdialila.“

„Vzdialila som sa.“

Vidím náš byt. Kalendár karabinierov pri vstupe, šalát, ktorý som Giulianovi nechala v chladničke, lístok pre upratovačku, svoju špongiu na zmytie mejkapu.

Dnes večer som sa neodlíčila, triem si oči, cítim rozmazanú špičku rúlu.

Pietro oddychuje. Spojené mihalnice na bledých viečkach sú alejou obnažených stromov v snehu... kus zeme rozdelený na dvojje zákopom.

Vyjdem na chodbu bosá, zídem do haly. Muži tam fajčia a pijú, v tomto hoteli sú stále nejakí muži, ktorí fajčia a pijú. Pozorujú ma, požívajú ma na pohárik. Požiadam ich o cigaretu, darujú mi dve. Driny... neverím, staré dobré Driny. Už roky nefajčím, ale dnes večer si zapálím, fajčím bosá na chodníku, pretože potrebujem niečo, čo sa mi dostane do žalúdka a rozpáli to tam.

Ktosi prejde okolo, muž sa motá okolo smetiaka, chudák dolujúci zvyšky, ktoré by mohli mať ešte nejakú chuť, odpadky, ktoré za niečo stoja.

Presne ako ja, koniec koncov.